

Minuus ja intersubjektiivisuus Fichten *Grundlage des Naturrechtsin* kahdessa ensimmäisessä pääosassa

Tuomas Ansio

Kandidaatintutkielma

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

Filosofia

Turun yliopisto

2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turun OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos/Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

ANSIO, TUOMAS: Minuus ja intersubjektiivisuus Fichten *Grundlage des Naturrechts*in kahdessa ensimmäisessä pääosassa

Kandidaatintutkielma, 18 s.

Filosofia

Toukokuu 2024

Tämä tutkielma käsittelee Johann Gottlieb Fichten (1762-1814) teoksensa *Grundlage des Naturrechts* (1796) kahdessa ensimmäisessä pääosassa esittämiä argumentteja minuuden ja intersubjektiivisuuden linkittyneisyydestä. Fichte pyrkii osoittamaan, etteivät itsetietoisuus ja vapaus ole todellisuudessa mahdollisia ilman itsetietoisien yksilöiden välistä tunnustussuhdetta, jota hän kutsuu oikeussuhteeksi. Teoksessaan Fichte käsittelee käytännöllisen, empiirisessä maailmassa toimivan ja äärellisen, mutta samalla vapaan subjektin mahdollisuuden ehtoja. Käytännöllinen ja vapaa subjekti kykenee vaikuttamaan maailmaan vapaasti toteuttamalla itse asettamiaan päämääriä. Tämä käytännöllinen subjekti on samalla kuitenkin myös äärellinen ja vaikutuksille altis. Fichte pyrkii ratkaisemaan, kuinka vapaus ja äärellisyys voivat olla samanaikaisesti läsnä subjektissa kumoamatta toisiaan. Tähän vapauden ja äärellisyyden sovittamisen ongelmaan Fichte löytää ratkaisun erityislaatuisesta subjektin ja objektin suhteesta. Tämä suhde ei ole puhtaasti aktiivisen subjektin ja pelkästään passiivisen objektin välinen suhde, vaan kahden subjektin, jotka vastavuoroisesti määrittävät toisiaan ja itseään. Keskeisessä osassa Fichten oikeuskäsitteen deduktiota on myös tietynlaisen ruumiillisuuden deduktio. Intersubjektiivisuus ja ruumiillisuus ovat välttämättömiä maailmassa vapaasti vaikuttavan subjektin ehtoja. *Grundlage des Naturrechts*in esittämä kuva subjektista on siis kaikkea muuta kuin solipsistinen ja ruumiiton. Päinvastoin Fichte esittää subjektin läpikotaisin sosiaalisten suhteiden lävistämänä ja ruumiillisesti altistuvana maailmallisena subjektina. Fichtelle keskinäisriippuvuus ja ruumiillisuus eivät ole ristiriidassa vapauden kanssa, vaan päinvastoin sen mahdollistavia tekijöitä.

Tässä tutkielmassa hyödynnän Fichten omien tekstien lisäksi *Grundlage des Naturrechts* -teosta työssään käsittelevien tutkijoiden tekstejä. Tutkielmassani osoitan, kuinka Fichte rakentaa radikaalilla tavalla relationaalisen käsityksen itsetietoisesta ja käytännöllisestä subjektista.

Asiasanat

Intesubjektiivisuus, oikeussuhde, vapaus, itsetietoisuus, transsendentaalifilosofia, ruumiillisuus, tunnustus, normatiivisuus, kommunikaatio, rationaalisuus

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Fichten kysymys ja ongelma	3
3. Itsetietoinen transaktio	6
4. Normatiivisuuden sosiaalisuus	9
5. Ihmisruumis	12
6. Loppusanat	16
Lähteet	18

1. Johdanto

Teoksessaan *Grundlage des Naturrechts* (1796) (tästäedes *GdN*) Johann Gottlieb Fichte (1762-1814) lähtee liikkeelle kysymyksellä itsetietoisuuden mahdollisuudesta. Tämä Fichten oikeusfilosofinen teos käsittelee suuren määrän erilaisia teemoja, mutta ensin se pyrkii ensin tekemään selväksi, miten oikeussuhde voi syntyä ja mitä se implikoi. *GdN*:n kaksi ensimmäistä pääosaa sisältävät itsetietoisuuden yksilön, äärellisen järkiolennon mahdollisuuden transsendentaalisen deduktion, siis kysymyksen alla olevan ilmiön mahdollisuusehtojen johtamisen. Ensimmäisen pääosan otsikko on ”Oikeuden käsitteen deduktio”. Kuten tekstistä käy ilmi, oikeussuhde, joka on vapaiden yksilöiden välinen suhde, on Fichtelle yksilön olemassaolon mahdollisuuden ehto. Vaikka Fichte erottaakin oikeusfilosofiansa siitä, mitä hän tekee päätyönsä *Wissenschaftslehren* eri versioissa ja moraalifilosofiastaan *Sittenlehren* eri versioissa, ei *GdN* ole tiukasti kategorisoitavissa sellaisten akateemisen käytäntöjen mukaan, jossa selvästi jaotellaan erilleen vaikkapa mielenfilosofia poliittisesta filosofiasta. Saksalaisen idealismin traditiossa filosofian päämääränä on kokonaisvaltaisen ja koherentin, itseensä perustuvan systeemin artikulaatio. Fichten käytännöllisen filosofian teokset eivät ole siis mitenkään erotettavissa hänen teoreettisesta transsendentaalifilosofiastaan. Jo *GdN*:n koko otsikko sen kertoo: *Grundlage des Naturrechts nach Prinzipien der Wissenschaftslehre (Luonnonoikeuden perusteet Tiedeopin periaatteiden mukaan)*. *GdN* sisältää rikasta ajattelua niin suhteessa mielenfilosofisiin kuin yhteiskuntafilosofisiin kysymyksiin. Jälkikantilaisessa saksalaisen idealismin perinteessä filosofiaa luonnehtii äärimmäinen kunnianhimoisuus ja luottamus filosofian kykyyn olla rationaalinen esitys olemisesta ja tiedosta. Edes ripaus tätä kunnianhimoa ei tekisi pahaa nykyajan lokeroihinsa fakkiintuneelle akateemiselle filosofialle.

Fichten näkemykset tunnustuksesta ja intersubjektiivisuudesta, niiden konstitutiivisuudesta subjektiivisuuden suhteen, ovat filosofianhistoriallisesti merkittäviä. Fichte eksplikoi teemoja, jotka tulevat myöhemmin useilla eri ajattelijoilla esiin. Fichten *GdN*:ssä artikuloitujen ajatusten kaikuja voidaan kuulla tietysti läheisesti Hegelillä, mutta myös useilla 1900-luvun ajattelijoilla: Martin Buberilla, Emanuel Levinasilla, Hannah Arendtilla ja Jean-Paul Sartrella, muutamia mainitakseni. Voidaan jopa ajatella että Wittgensteinin myöhäisvaiheessaan esittämällä argumentilla yksityiskielen mahdollisuutta vastaan on eräänlainen edeltäjänsä Fichten käsityksessä rationaalisen sosiaalisesta ehdollistuneisuudesta. Myös nykypäivänä rationaalisuuden sosiaalista konstituutiota keskeisenä

pitäviä ajattelijoita, kuten Robert Brandomia, voidaan hyvin lukea suhteessa Fichteen, vaikka eksplisiittisesti Brandom käykin vuoropuhelua enemmän Hegelin kanssa.

Fichten mukaan subjektia ei voida abstrahoida pois vastavuoroisista suhteistaan muihin yksilöihin. Ihmisyksilö on perustavalla tavalla sosiaalinen ja ihmisten välisten suhteiden konstituiva. Yksittäisen ihmisen olemassaolon mahdollisuus ei ole Fichtelle lainkaan ajateltavissa ilman suhdetta muihin ihmisiin. Kuten hän kirjoittaa:

”Ihminen tulee ihmiseksi [...] vain ihmisten kesellä: ja sikäli kun hän ei voi olla mitään muuta kuin ihminen, eikä hän olisi mitään jos hän ei olisi ihminen – jos on ylipäättään oleva ihmisiä lainkaan, on oltava enemmän kuin yksi.”¹ (Fichte 1908, 43)

Ihmisyksilönä oleminen on siis lähtökohtaisesti moninaista. Tämä moninaisuus ei ole Fichtelle pelkästään empiirinen tosiasia, vaan ihmisyyden *sine qua non*. Yksilön olemassaolon kannalta toisten yksilöiden olemassaolo hänen ulkopuolellaan ei ole mitään aksidentaalista, vaan olemuksellista. Ihminen ei siis ensin tule yksilöksi ja asetu sitten suhteeseen muiden yksilöiden kanssa, vaan hän tulee yksilöksi vasta tässä suhteessa muihin. Fichten vastaus kysymykseen: ”kuinka ihmiset tulevat yhteen?” on: ihmiset ovat aina jo yhdessä, eivätkä muuta voi. Fichte ei siis lähde liikkeelle yhteiskuntasopimuksesta, vaan tematisoi sen, mihin minkään sopimuksen mahdollisuus perustuu.

Tässä tutkielmassa käyn läpi, kuinka Fichte intersubjektivisuuden rakennetta käsittelee ja mitä erilaisia implikaatioita hänen esittämillään argumenteilla ja väitteillä voidaan katsoa olevan. Ensiksi esittelen Fichten kysymyksen ja ongelman, jonka hän pyrkii ratkaisemaan *GdN*:n alussa. Sitten tarkastelen tarkemmin intersubjektiviisen toiminnan luonnetta sekä sosiaalisuuden ja järjellisyuden linkittyneisyyttä. Lopuksi tarkastelen vielä Fichten erittäin kiinnostavaa käsitystä ihmisruumiista ja sitä, millä tavoin ihmisruumis ja ihmisen välttämätön intersubjektivisuus liittyvät toisiinsa.

---

¹ Kaikki tutkielmassa esiintyvät lainaukset ovat minun suomentamiani.

2. Fichten kysymys ja ongelma

Fichtelle kysymys oikeuskäsitteestä on kysymys äärellisen, järjellisen ja vapaan subjektin mahdollisuudesta. Tällaiselle subjektille, järkiolennolle, on ominaista itsetietoisuus ja vapaa toimijuus maailmassa. Vapaa subjekti on tietoinen itsestään oman toimintansa perustana. Järkiolennon toiminta on siis itseensä palaavaa (saks. *in sich selbst zurückgehende*), tietoisuutta itsestään. Itseensä palaavassa toiminnassa itse toiminta ja tietoisuus siitä eivät ole erotettavissa. En voi esimerkiksi tehdä arvostelmaa ajattelematta, että teen arvostelman. Arvostelman tekeminen ja tietoisuus arvostelman tekemisestä kulkevat yhdessä. Itseensä palaavassa toiminnassa tietoisuus tästä toiminnasta on konstitutiivista toiminnan itsensä kannalta. Se ei toisin sanoen ole tapahtumista, joka on välinpitämätöntä tietoisuuteen nähden. Fichte käsittelee *GdN*:ssä nimenomaan äärellisen järkiolennon mahdollisuutta. Tällaista äärellistä järkiolentoa luonnehtii suhde johonkin itsensä ulkopuoliseen, ei puhdas itsesuhde. Fichte näin ollen esittää kysymyksen äärellisen rationaalisen subjektin kahden puolen yhdistämisen mahdollisuudesta. Rationaalista subjektiutta luonnehtii sen luonne eräänlaisena *causa sui*, itseään konstituovana. ”On vähintäänkin epäfilosofista”, Fichte kirjoittaa, ”uskoa, että Minä olisi jotain muuta kuin yhtäläillä omaa toimintaansa ja oma tuotoksensa.” (Fichte 1908, 26). Äärellisyyttä sen sijaan luonnehtii juuri suhde johonkin toiseen, Minän ulkopuoliseen. (Ibid., 21-24).

Fichten täsmennys siitä, mitä hän tarkoittaa itsellä tai minällä, on erittäin tärkeä. Hän ei tarkoita substanssia, jolla on tiettyjä ominaisuuksia, vaan toimintaa (saks. *handeln*), joka on itserefleksiivistä. Tässä mielessä Fichten käsitys Minästä on hyvin epäkartesiolainen. Itsetietoisuus ei ole tietoisuutta erityisestä objektista maailmassa, vaan tietynlaisen toiminnan ja tietoisuuden ominaisluonne. Jos se olisi tietoisuutta jostain objektista, kuten lampusta pöydällä, jäisi edelleen hämärään, mikä tästä tietoisuudesta tekee itsetietoisuutta. Olisi edelleen oltava joku, joka on tästä asiasta *ja* itsestään tietoinen. Itsetietoisuus ei itsessään siis ole ensinkään tietoisuutta mistään substanssista. Kuten Wittgensteinin *Tractatus*essa asian muotoilee: ”Filosofinen Minä ei ole ihminen, inhimillinen ruumis tai sielu, vaan metafyyminen subjekti, maailman raja – ei sen osa” (5.641). Wittgensteinin mainitsemat objektivoidut käsitykset Minästä – tietynä eläinlajina, ruumiina tai sieluna – ovat juuri sellaisia, joita Fichte kutsuisi ”vähintäänkin epäfilosofiseksi.” Filosofinen subjektikäsite puolestaan merkitsee refleksiivisyyttä, ei muuta. Jos näin on, pelkästään itsetietoisuus ei ole tietoisuutta mistään määrätystä

ja rajatusta, mistään empiirisestä. Tässä mielessä itsetietoisuus ei ole äärellistä, sillä se ei ole rajoittunut mihinkään. Se ei ole määritettävissä minkään ulkoisen objektin kautta, ainoastaan itsensä. Fichten kysymys äärellisen järkiolennon mahdollisuuden ehdoista koskee siis kysymystä määrätyn Minän tai *yksilön* mahdollisuuden ehdoista.

Artikkelissaan ”The Efficacy of the Rational Being” (2016) Frederick Neuhouser pohtii, mikä motivoi Fichten kysymään juuri äärellisen järkiolennon mahdollisuudesta. Neuhouserin mukaan tämän kysymyksen taustalla on Fichten näkemys, että välitön ja puhdas itsetietoisuus ei ole todellisuudessa mahdollinen. Itsetietoisuus vaatii välittyneisyyttä jonkin muun kuin itsensä kautta. Niin kuin Fichte kirjoittaa toisessa tekstissä:

”Mitä olisi ihmisessä ominaisesti henkinen, puhdas Minä – yksinkertaisesti sellaisenaan, eristettynä – erotettuna kaikista suhteista johonkin itsensä ulkopuoliseen? Tähän kysymykseen ei voi vastata – ja tarkalleen ottaen se on ristiriidassa itsensä kanssa. [...] Minä ei koskaan tulisi tietoiseksi, eikä voi tulla, muuten kuin empiiriseissä määreissään [...]” (Fichte 1966, 28.)

Toisin sanoen itsetietoisuus on todellisuudessa mahdollista vain määrätynä, suhteessa empiiriseen maailmaan ja sen olioihin. Mikä Fichtelle näyttäytyy ongelmallisena *GdN*:n alussa, on itsetietoisuuden puhtaan itsensä konstituoivan luonteen ja määrättyjen empiiristen, ajallis-tilallisten ominaisuuksien yhteensovittaminen yhdessä subjektissa. (Neuhouser 2016, 38-40.) Toisin sanoen Fichten kysymys kuuluu: kuinka subjekti voi olla sekä itsensä määrittävä että samaan aikaan rajoittunut ja passiivisesti ympäröivän maailman määrittäjä? Käytännöllinen subjekti, Fichten sanoin subjekti joka liittyy itseensä vapaan vaikuttavuuden (saks. *freie Wirksamkeit*), asettaa itselleen päämääriä. Käytännöllinen subjekti ei ainoastaan teoreettisesti representoi itselleen jotain objektia, vaan tahtoo ja aktiivisesti asettaa itsensä liikkeeseen maailmaa kohti. Fichtelle nimenomaan tahtomisessa löydämme itsetietoisuuden ominaisuuden (Fichte 1908, 25). Tahtomisessa Minä on välittömästi tietoinen itse asettamastaan päämäärästä juuri hänen asettamanaan. Arash Abazari on Fichte-luennassaan hyödyntänyt Hegelin oikeusfilosofiassa esiintyvää erottelua erilaisten toiminnan tyyppien välillä. *Tat* on jotain sellaista, mitä teen ja jolla on vaikutusta ulkopuoliseen maailmaan, mutta se ei ole tarkoituksellista, itse asettamani päämäärän mukaista toimintaa. Erilaiset ajattelemattomat eleet tai pakottavat ruumiilliset reaktiot kuten aivastaminen kuuluvat tähän kategoriaan. *Handlung* puolestaan on sellaista toimintaa, jonka voin todella liittää itseni, jonka perustana on juuri Minä. (Abazari 2022, 1490.) Tämä erottelu on hyödyllinen Fichten kysymyksen hahmottamisessa. Juuri *Handlung*-tyyppinen toiminta on se, jonka mahdollisuuden ehdoista Fichte

kysyy. Se on toimintaa, jossa Minä on itse oman toimintansa syynä ja liittää itseensä tämän toimintansa syynä olemisen. *Handlung* tässä mielessä on toimintaa jossa Minä asettaa itsensä.

Käytännöllinen subjekti on ekspressiivinen. Se pyrkii asettamaan itsensä maailmaan ja löytämään itsensä maailmasta (Neuhouser 2016, 42). *GdN*:ssä itsetietoisuus on toiminnallista – käytännöllisen subjektin itsensä asettamista ja kokemusta itsestään – ja sikäli konkreettisesti välittyntä. Jotta Minä voi asettaa itsensä, sen täytyy olla suhteessa johonkin itsensä ulkopuoliseen, joka rajoittaa Minän. Juuri tämä välittyneisyys aiheuttaa Fichtelle kehämäisyyden ongelman. Jotta Minä voi olla olemassa ja toteutua, sillä täytyy olla objekti, joka on jotain toista kuin Minä. Mutta jotta Minälle voi olla objekti, jotta se voi asettaa itsensä suhteeseen objektin kanssa, täytyy Minän jo olla refleksiivisessä suhteessa itseensä. Yritys asettaa kumpaakaan osapuolta – Minää tai objektia joka on muuta kuin Minä – tässä suhteessa etusijalle epäonnistuu, sillä ne edellyttävät toinen toistaan (Russon 2016, 146). Minä, refleksiivinen toiminta, toteutuu vain sillä ehdolla, että objektin annettuus ja subjektin toiminta tapahtuvat yhdessä. Fichten mukaan tästä kehäongelmasta päästään eroon, jos ”subjektin vaikuttavuus on itse havaittu ja käsitetty objekti, objekti ei ole muuta kuin subjektin vaikuttavuus, ja näin molemmat ovat sama” (Fichte 1908, 36). Yksinkertainen tapa artikuloida Fichten vastaus on sanoa, että subjektin on löydettävä itsensä Toisessa.

Sen kohteen, jonka kautta Minä saavuttaa itsensä, jonka kautta itsetietoisuus tulee mahdolliseksi, täytyy olla peilinkaltainen. Sen tulee heijastaa Minä itselleen. Fichten mukaan subjekti löytää itsensä tullessaan määritetyksi itseään määrittäväksi (saks. *Bestimmtsein zur Selbstbestimmung*) (Fichte 1908, 37). Toisin sanoen subjekti tulee kohdatuksi tavalla, joka vaatii hänen subjektiuttaan, itsetietoisuuttaan, vapauttaan. Tätä kohdetta, jonka kautta Minä löytää itsensä, Fichte nimittää ”kutsuksi” (saks. *Aufforderung*), joka tulee toiselta äärelliseltä järkiolennolta (Fichte 1908, 37). Fichten väite siis on, että vapaa toiminta toteutuu vain äärellisten järkiolentojen välillä eikä ole mahdollista ilman tätä suhdetta. Miksi tämä ratkaisee kehämäisyyden, joka oli ongelma? Kehämäisyyden ongelma syntyy, kun objektin on määrä edeltää subjektia, olla itsenäisenä ja olemassa ilman subjektin itsetietoisuutta. Kutsu on objekti, joka määrittää subjektin määrittämään itsensä, ja jonka subjekti toisaalta määrittää omalla vastauksellaan. Kutsu objektina ei ole yksipuolinen, se ei ole valmiiksi määrätty ilman subjektin vastausta ja itsemäärittystä. Se on kutsu vapaaseen toimintaan ja sikäli määritettävissä vain subjektin itsemäärittäytensä. Tämä itsemäärittäminen on kuitenkin välitettyä ja vaatii subjektin ulkopuolelta tulevan objektin. Kuten aiemmin mainittu, itsetietoisuus voi toteutua todellisuudessa vain välitettynä. Fichten esitys kutsusta ja siitä, miten se ratkaisee hänen ongelmansa, on mutkikas. Tulkitsen kuitenkin niin, että mikä motivoi Fichteä juuri

kutsun käsitteen käyttöönottoon, on pyrkimys löytää sellainen subjekti-objekti -suhde, jossa subjektin ja objektin keskinäisriippuvuus ei tuota ongelmaa ja jossa toinen ei suoraan määritä toista. Voidaan sanoa, että Fichte haluaa välttää sekä tietynlaisen materialismin (subjektin johtaminen objektista) että tietynlaisen solipsismin (objektin johtaminen subjektista). Hän haluaa säilyttää sekä toiseuden että itsetietoisuuden itseään konstituoivan luonteen. Tähän problematiikkaan hän tuo kutsun käsitteen.²

3. Itsetietoinen transaktio

Yksi tapa lähestyä Fichten kysymystä on käsittää se kysymyksenä siitä, minkä tyyppisessä toiminnassa itsetietoisuus toteutuu. Hänen vastauksensa tähän on: vapaiden järkiolentojen välisessä toiminnassa. Tätä intersubjektiiivisen toiminnan luonnetta on syytä käsitellä tarkemmin. Miksi vapaus toteutuu vain ja juuri siinä?

Artikkelissaan ”Freedom as Right” (2021) Sebastian Rödl käsittelee itsetietoisien olentojen välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Hän kutsuu itsetietoiseksi transaktioksi (eng. *self-conscious transaction*) sellaista toimintaa, jossa suhteen molemmat osapuolet ovat itsetietoisia. Esimerkiksi jonkin antaminen toiselle on Rödlin mukaan tällainen itsetietoinen transaktio. Kun X antaa Y:lle jotain, ei ainoastaan X antaessaan tiedä antavansa Y:lle jotain, vaan yhtälailla Y ottaa annetun asian vastaan tiedostaen, että ottaa vastaan X:n antaman asian. Transaktiota voidaan kuvata dyadisesti eli kummankin (aktiivisen ja passiivisen) osapuolen näkökulmasta, mutta itse transaktio on kuitenkin yksi. Rödlin mukaan tässä itsetietoisessa transaktiossa on kyseessä yksi tietoisuuden akti. Jos näin ei olisi, X ja Y eivät olisi tietoisia samasta asiasta, siis siitä, että X antaa Y:lle jotain. Tällöin X ei olisi tietoinen siitä, että hän antaa Y:lle jotain, eikä Y tietoinen siitä, että X antaa hänelle jotain. Antamisen akti X:n ja Y:n välillä on mahdollista vain, jos heillä on jaettu tiedostus tästä aktista, eli siitä, että transaktio tapahtuu. Ilman tätä jaettua tiedostusta se, mikä *näyttäisi* siltä, että X antaa Y:lle esimerkiksi omenan, olisi verrattavissa siihen, että omena putoaa puusta Y:n käteen. X:n ei tässä tapauksessa voitaisi sanoa antavan omenaa Y:lle sen enempää kuin puunkaan voidaan sanoa antavan. (Rödl 2021, 4-5.)

Kun X toimii Y:tä kohti (vaikkapa puhuessaan hänelle), X voi toimia ja sikäli tietää toimivansa näin ainoastaan jos Y tietää X:n näin toimivan. X:n toiminta ja tietoisuus toiminnastaan on yhtälailla Y:n

---

² Tulen käsittelemään kutsun käsitettä ja sen rakennetta vielä tuonnempana.

toimintaa ja hänen tietoisuuttaan. Näin X voi toteuttaa vapaata toimijuuttaan ja tietää olevansa vapaa vain jos tietää Y:n olevan vapaa. Fichte kysyykin, kuinka tieto toisen vapaudesta sitten on mahdollista. Vuonna 1794 pitämissään luennoissa, jotka on otsikoitu nimellä *Über die Bestimmung des Gelehrten*, Fichte käsittelee samaa tematiikkaa kuin *GdN*:ssä, äärellisten järkiolentojen välistä suhdetta. Näissä luennoissaan hän kysyy suoraan: ”[...] kuinka ihminen tulee olettamaan ja tunnustamaan kaltaisiaan järjellisiä olentoja ulkopuolellaan, vaikka tällaiset olennot eivät lainkaan tule hänen puhtaassa itsetietoisuudessaan välittömästi annetuksi?” (Fichte 1966, 34) Vaikuttaisi siltä, että Toisen vapaus, hänen tietoisuutensa itsestään oman toimintansa perustana, ei ole Minälle suoraan ja välittömästi läsnä, kuten omansa. Vapaus on tietoisuutta itsestään, mutta annettu ilmiö ulkopuolellani sellaisenaan on jotain toista kuin tietoisuus siitä. Minän oma vapaa toiminta ei ole annettu ilmiö, joka tapahtuu välinpitämättömänä itsetietoisuuteen nähden. Se ei ole erotettavissa Minän itsetietoisuudesta. Jos en tiedä toisen olevan vapaa, en voi oikeutetusti liittää toimintaan itsetietoista transaktionaalisuutta. (Rödl 2021, 5.) Tämä tarkoittaa, että järkiolentojen, X:n ja Y:n välisen vuorovaikutuksen mahdollisuuden ehtona on, että X:n tietoisuus omasta vapaudestaan on Y:n tietoisuutta omastaan ja toisinpäin.

Vain sikäli kun Toisen vaikutus Minään on intelliigibiliä ainoastaan hänen vapautensa kautta, voin pitää häntä vapaana. Ainoastaan jos tällä vaikuttamisella on päämäärä, joka on herättää tiedostus (saks. *Erkenntnis*) Minässä, voidaan sen syytä oikeutetusti pitää vapaana (Fichte 1908, 43). Kuten Fichte on esittänyt, käytännöllinen itsetietoisuus on mahdollista vain kutsuttuna itsetietoisuuteen. Itsetietoisuus voi siis toteutua ainoastaan tällaisen järkisyyyn, toisen itsetietoisuuden, välityksellä. Jos Minän tietoisuus itsestään vapaana on siis mahdollista vain järkiolentojen välisessä suhteessa, silloin tämä tosiasia, itsetietoisuus, on *ipso facto* osoitus Toisen vapaudesta. Minä tietää Toisen vapauden oman vapautensa kautta ja oman vapautensa Toisen vapauden kautta. Jos siis itsetietoisuus ja tieto omasta vapaudesta on olemassa, on olemassa myös tieto Toisen vapaudesta. Pelkästään tämä ei vielä sellaisenaan osoita, että itsetietoisuutta todella olisi. Mutta Fichten argumenttiin sisältyy väite, että tämän väitteen vastustaminen esittämällä argumentteja olisi performatiivinen ristiriita, sikäli kuin argumentin esittäminen on mahdollista vain itsetietoisuudelle.

Kutsun päämäärä on tiedostuksen herättäminen sen kohteessa. Minä voi tunnistaa ja sikäli tunnustaa Toisen järkiolennoksi vain sikäli kuin on itse sellainen. Toisen tavoite toteutuu vain Minän ymmärryksessä ja vapaudessa (Fichte 1908, 40). Minän vastaus, hänen itsetietoinen toimintansa, on myös toimintaa jonka päämääränä on tiedostuksen herättäminen. Jos kutsu, joka on yksi vastavuoroinen tunnustusakti, todella on minuuden (saks. *Ichheit*) ehto, niin silloin Minä ei voi olla

tietämättä Toisen vapautta tietäessään oman vapautensa. Tällöin se itseensä palaava aktiivisuus, jota Minä sellaisenaan on, on itsessään jo suhde toiseen ja itsetietoinen transaktio (Rödl 2021, 6). Jotta Fichten esitys voi olla totuudenmukainen, Minän täytyy olla olemuksellisesti suhde Toiseen. Toisin sanoen kaikkeen Minän toimintaan tulee sisältyä tunnustussuhde järkiolentojen välillä. Toisen tunnustaminen ei voi olla siis jotain jota tehdään silloin tällöin, vaan jotakin sellaista, joka on implikoitu aina jo Minän toiminnassa (Rödl 2021, 7).

Tarkastellaan tätä väitettä tarkemmin. Kuten todettua, Minä on refleksiivisyyttä, itseensä palaavaa aktiivisuutta. Se on tietoisuutta itsestään. Fichte kysyy, kuinka tämä refleksiivisyys jota Minä on, voi toteutua empiirisessä maailmassa. Objekti, joka on toista kuin Minä, ei ole tätä tietoisuutta. Sen on määrä olla olemassa itsenäisesti ja riippumatta Minästä. Tällainen objekti on jotain Minän refleksiivisyyden ulkopuolella. Jotta Minä voi toteuttaa itseään, käytännön vaikutustaan maailmassa, sen on representoitava itselleen jokin vaikuttamisen kohde eli objekti (Fichte 1908, 32). Tämän itsensä asettamisen suhteessa objektiin on määrä olla jo refleksiivistä tai itseään määrittävää. Mutta objektin on samalla määrä olla jotain muuta kuin Minä, jotain muuta kuin itsensä määrittävä aktiivisuus. Minä voidaan selittää vain itsensä kautta, mutta Minän objektia, joka vaaditaan, ei voida selittää Minän kautta. Sikäli siis kuin Minän on oltava välitetty, sen mahdollisuus ei voi tulla selitetyksi näillä termeillä – toisistaan riippumattomien tekijöiden suhteena (Russon 2016, 146). Minä, joka on omaa aktiivisuuttaan, voi määrittyä vain itsensä kautta, mutta suhteessa ei-Minä se on passiivinen ja sikäli epävapaa. Jos Minää yritetään tarkastella muutoin kuin itsensä määrittävänä, menetetään koko käsitteen mielekkyys. Tähän *aporiaan* Fichte löytää ratkaisun sellaisessa affektoitumisen tavassa, joka samalla riippuu Minän itsetietoisuudesta. Vaikutuksen suunta ei ole tällöin puhtaasti yksisuuntainen, joko subjektista objektiin (joka poistaisi välittyneisyyden) tai objektista subjektiin (joka poistaisi vapauden). Sen sijaan kutsussa Minään *vaikutetaan vapaana* ja tämä on mahdollista vain toisen järkiolenon kautta.

Kutsu määrittää Minän määrittämään itsensä (Fichte 1908, 37). Se antaa ensin mahdollisuuden itsemäärittäykselle. Kutsu ei sellaisenaan määritä Minää, vaan antaa sen, minkä kautta Minä määrittää itsensä. Minä ei saa määrittäytään passiivisesti objektilta, mutta tarvitsee jotain, mitä kohtaan toimia. Fichte nimittääkin kutsua toiminnan materiaksi (saks. *die Materie des Wirkens*) (ibid., 40). Tämä valaiseva muotoilu tuo hyvin esiin kutsun mahdollistavan luonteen. Kutsuna sillä ei ole annettua, määrättyä muotoa Minän ulkopuolella. Toisin sanoen kutsu ei ole välinpitämätön Minän itsetietoisuuteen nähden, eikä erillinen siitä. Refleksiivisyyteen, jota Minä on, sisältyy aina jo tunnustussuhde. Siinä toiminnassa, jonka konstituoivat itsetietoisuus, ollaan aina jo vastaamassa Toisen

olemassaoloon toisena itsetietoisuutena. Itsetietoisuus sellaisenaan on Toisen vapauden tiedostamista (Rödl 2021, 7).

Minä ja Toinen ovat olemassa kutsuna ja vastauksena toisilleen, sillä he ovat tunnustussuhde. Kumpikin on itsemäärittäjänsä avaruus, toinen toisensa raja. Kuten Fichte esittää, Minä erottaa itsensä Toisesta erottamalla, mikä on Minän omaa itsemäärittäjänsä ja mikä Toisen (Fichte 1908, 45). Minän ja Toisen välinen ero luonteeltaan oppositio (saks. *Gegensatz*). Minän ja Toisen ero on ainoastaan itsetietoisuus, sillä se mikä tekee Minästä Minän on sen oma aktiivisuus. Minä on tietoinen itsestään itsensä määrittävänä ja yhtäläillä Toisesta itsensä määrittävänä. Minän ja Toisen ero ei ole siis annetuissa ominaisuuksissa, jotka eivät ole itsemäärittäjänsä (Rödl 2021, 7). Minä on joku muu kuin Toinen ja sisältää itsessään Toisen negaation. Mutta tähän negaatioon sisältyy tietenkin Toisen affirmaatio ja tunnustus Toisena, vapaana järkiolentona. Minän Toisesta erottautuminen ja tunnustus edellyttävät saman prosessin Toisen osalta. (Fichte 1908, 50.) Tämä itsetietoinen transaktio on kuitenkin vain yksi prosessi. Näin Fichtelle tämä tunnustussuhde, joka itsetietoisuuden konstituoii, on eräänlainen *coincidentia oppositorum* (saks. *eine Vereinigung Entgegengesetzter*) (Fichte 1908, 51).

4. Normatiivisuuden sosiaalisuus

Itsetietoisuus on vain vastavuoroisessa erottautumisessa ja tunnustamisessa. Ja tarkemmin: tunnustus on erottautumisen ja tunnustuksen ykseys. Toisen tunnustaminen merkitsee itsensä rajoittamista Toisen vapauden mahdollisuuden käsitteen kautta (Fichte 1908, 56). Tunnustuksessa Toinen tunnustetaan itse tunnustavana, suhteessa Minään. Tähän vapaan yksilön käsitteeseen sisältyvään tunnustusrakenteeseen sisältyy sitova normatiivinen standardi, jonka logiikka vaatii kaikkia yksilöitä toimimaan tämän tunnustussuhteen implikoimalla tavalla. Tämä vaatimus, jota Fichte kutsuu laiksi, ei tietenkään ole laki fyysisen lain mielessä, joka pakottaa lain alaisen toimimaan tietyllä tavalla. Se on vapauden merkityksestä johdettavissa oleva sääntö, johon me sitoudumme vapauden käsitteen myötä. Minuus on itsessään jo sidottu Toisiin ja velvoitettu (saks. *verbunden*) heitä kohtaan. (Fichte 1908, 52.) Näin ollen ei ole johdonmukaista pitää itseään yksilönä ja olla tunnustamatta Toisia, sikäli kuin Minä on aina jo itsessään vaatimus tulla tunnustetuksi vapaana järkiolentona. Tunnustaminen ja tunnustetuksi tuleminen ovat erottamattomat, mistä syystä ei ole johdonmukaista toimia tunnustuksen ja Toisen vapauden vastaisesti. Tällainen Toisen vapauden vastainen toiminta on kyllä looginen epäjohdonmukaisuus, mutta ei luonnollisesti estä mahdollisuuksia toimia Toisen vapauden

vastaisesti. Näin toimiessamme kuitenkin kiellämme oman rationaalisuutemme ja vapautemme, sillä toimimme niiden ehtojen vastaisesti. Näin Fichte kirjoittaaakin toisessa tekstissä, Rousseauhon viitaten: ” [...] se joka pitää itseään toisen herrana, on itse orja” (Fichte 1966, 38). Minän itsekonstituutio on akti, jossa hän sitoutuu Toisen tunnustamiseen. Minuus on siis itsessään ja sellaisenaan normatiivista ja velvoittavaa.

Fichte tuo mielenkiintoisella tavalla esiin järjellisyysnormatiivisuuden. Järjen luonteeseen kuuluu yhtäläisyys itsensä kanssa (saks. *Einstimmigkeit mit sich selbst*) eli konsistenssi (saks. *Konsequenz*). Käsitteet implikoivat toisia käsitteitä ja toiminta implikoi toista toimintaa. (Fichte 1908, 52.) Rationaalinen toiminta on johdonmukaista, siihen sisältyvien implikaatioiden seuraamista. Rationaalisessa toiminnassa, jota käsittäminen myös on, me *sitoudumme* tiettyihin seurauksiin. Nämä seuraukset eivät ole fyysikaalista kausaliteettia, vaan rationaalisia suhteita. Esimerkiksi syllogistisessa päätelmässä johtopäätös ei seuraa premisseistä samalla tavalla kuin kiven liike seuraa sitä työntävän käden vaikutuksesta. Jos seuraamme Fichten argumenttia, minuus vastavuoroisena tunnustuksen vaatimuksena on vaatimus tunnustaa ja tulla tunnustetuksi olentona, joka on kykeneväinen yhtäläisyyteen itsensä kanssa. Rationaalinen, normatiivinen toiminta on näin ollen mahdollista vain tässä kollektiivisessa tunnustuksessa eli oikeussuhteessa.

Rationaalisina subjekteina olemme aina jo sitoutuneet normatiivisuuteen. Tämä normatiivisuus ei ole muuta kuin kaikkien rationaalisten subjektien vastavuoroista tunnustusta normatiivisuuden tilaan kuuluvina, vastuunalaisina toimijoina. Mielestäni Fichten sanoman perusteella voidaan tehdä erottelu implisiittisen ja eksplisiittisen tunnustuksen välillä. Implisiittisesti jokainen yksilö tunnustaa toiset yksilöt. Tämä tunnustus implikoituu välttämättä hänen olemassaoloonsa yksilönä. Eksplisiittisesti yksilö voi kuitenkin toimia implikoidun tunnustuksen vastaisesti. Implisiittinen tunnustus joka tapauksessa aina säilyy, oli se sitten kuinka minimaalisessa muodossa tahansa. Itse asiassa eksplisiittinen implisiittisen tunnustuksen vastaisesti toimiminen edellyttää tätä implisiittistä tunnustusta. Eksplisiittinen tunnustamattomuus (esimerkiksi nöyryyttäminen) on nimittäin kommunikatiivinen akti, joka edellyttää jonkinlaisen tunnustussuhteen. Kohdellessaan Toista ikään kuin tämä ei olisi vapaa olento, Minä tulee jo myöntäneeksi Toiselle tietynlaisen vapauden, jonka eksplisiittisesti kuitenkin kieltää. Juuri tämä ristiriita joka sisältyy eksplisiittiseen tunnustuksen kieltämiseen on epäkonsistenttia.

Fichten esityksestä *GdN*:ssä seuraa, että normatiivisuus on mahdollista vain sosiaalisena sitoumuksena. Kuten aiemmin todettu, järkiolennon toiminta ei ole erotettavissa itsetietoisuudesta. Minä konstituoituu itsetietoisuutensa, itsensä käsittämisen kautta. Se mitä hän on *itselleen* on

konstitutiivista sen kannalta, mitä hän on *itsessään* (Brandom 2007, 125). Fichte esittää, että tällaiseksi itseään konstituoivaksi subjektiksi tulemisen prosessi on Toisen välittämää. Minä ei ole vain itselleen, vaan myös Toiselle ja tämä Toiselle-oleminen on välttämätöntä itselleen-olemiselle. Minä vastaa ja on vastuussa Toiselle siitä toiminnasta, jonka kautta hän itsensä konstituoii. Toiselle voidaan vastata vain jaetussa tiedostuksessa ja tunnustuksessa. Tämä jaettu ymmärrys on normatiivista – sen osapuolet ovat tietoisia toisistaan oman toimintansa perustana – sillä se, minkä kautta järkiolennot järkiolentoina ovat vuorovaikutuksessa, ei ole fyysikaalinen voima, vaan käsitteellinen tietoisuus. Itsetietoisien toiminnan syy ei löydy itsetietoisuuden ulkopuolelta, vaan se seuraa käsitteellistä prosessia. Miksi järkiolennon toiminta ottaa sen muodon minkä se kulloinkin ottaa, on ymmärrettävissä ainoastaan hänen itse asettamansa tavoitteen käsitteen kautta (Fichte 1908, 41).

Fichte sanoo järjellisyttä luonnehtivan yhtäläisyys itsensä kanssa eli konsistenssi (Fichte 1908, 52). Hän esittää esimerkin toiminnasta joka ei ole konsistenttia: silloin, kun emme kohtele Toista vapaana. Tämä ei ole johdonmukaista, sillä Toisen vapaus on oman vapautemme ehto. Tällöin Minän toiminta, joka on ristiriidassa vapauden käsitteen kanssa, ei vastaa hänen itsekäsitystään. Kuten Fichte kirjoittaa tapauksesta, jossa Minä tulee kohdelluksi epävapaana: ”Tällaisessa tapauksessa väitteeni olisi: hänen toimintansa X on ristiriidassa hänen oman presuppositionsa kanssa, että olen järjellinen olento. Hän on toiminut epäkonsistentisti.” (Fichte 1908, 53). Kun joku ei ole yhtäläinen itsensä kanssa, hänen itsekäsityksensä ja toimintansa ovat ristiriidassa keskenään. Se, minä hän itseään pitää, ei ole yhteensovittavissa hänen toimintansa kanssa. Jos siis esimerkiksi joku pitää itseään rohkeana, mutta toimii pelkurimaisesti, hänen itsekäsityksensä ja toimintansa ovat ristiriidassa keskenään. Hänen toimintansa ei täyty niitä ehtoja, joiden varassa sitä voitaisiin pitää oikeutetusti rohkeana. Tällöin Minä ei ole itsekäsityksensä kanssa yhtäläinen, käsitys ja todellisuus eivät käy yksiin. Mutta se, että subjekti voi olla olematta yhtäläinen itsensä kanssa, perustuu tietysti tämän yhtäläisyyden mahdollisuuteen. Toisin sanoen se perustuu normatiivisen kriteeristön alaisuuteen, johon nähden voidaan onnistua tai epäonnistua, olla oikeassa tai väärässä. Fichten näkemys normatiivisuuden sosiaalisuudesta tarkoittaa, että normatiivisen kriteeristön alaisuudessa oleminen edellyttää vastavuoroista tunnustamista. Normatiiviset standardit ovat kollektiivisesti sitovia ja voidaan tunnistaa vain sellaisina. Tämä kollektiivinen sitovuus ja sen tunnistaminen on puolestaan mahdollista vain jonkinlaisessa vastavuoroisessa tunnustuksessa.

5. Ihmisruumis

”Vain vapaa vuorovaikutus käsitteiden kautta ja niiden mukaan, vain kognitoiden antaminen ja vastaanottaminen, on ihmisyyden ominainen luonne, jonka kautta yksin jokainen persoona vahvistaa itsensä vastaanansomattomasti ihmisenä” (Fichte 1908, 44). Fichten pohdinta ihmisruumiista ja inhimillisten ruumiiden välisestä vuorovaikutuksesta *GdN*:n toisen pääosan neljännessä ja viidennessä oppilauseessa ja niitä avaavissa analyyseissä pureutuu juuri tähän kognitoiden (saks. *Erkenntnis*) antamisen ja vaihtamisen, aistimellisesti toisilleen ilmenevien olentojen käsitteellisen ja vapaan vuorovaikutuksen mahdollisuuteen. Kuinka *me* olemme toisillemme – annamme ja otamme toisemme vastaan – ruumiillisesti? Toisin sanoen, kuinka vapaus ruumiillistuu ja sikäli aktualisoituu maailmassa? Tämä kysymys voidaan ymmärtää varsin kirjaimellisesti kysymyksenä siitä, minkälainen on se ruumis, jossa ja jonka kautta vapaa subjektiivisuus toteutuu. Fichten tarkoitus ihmisruumista käsittelevällä pohdinnallaan on johtaa oikeuskäsitteen sovellettavuuden mahdollisuus. Hän kysyy, millä perusteella liitämme yhteen aistimelliseen ilmentymään järjellisyuden ja yhteen taas emme (Fichte 1908, 84). Mikä on se kriteeri, jolla tämä oikeuskäsitteen sovellus aistimelliseen maailmaan oikeutetaan? Siksi Fichte pyrkii esittämään vastauksen kysymykseen: millainen on järkiolennon ruumis ja miksi se on juuri sellainen kuin se on?

Ensiksi: millainen on Minän suhde omaan ruumiiseensa? Vapaa vaikuttavuus, itse asetettujen päämäärien realisoiminen on mahdollista Fichten mukaan vain ruumiillisesti (Fichte 1908, 60). Fichte siis tarkastelee ruumista itsetietoisuuden mahdollisuuden ehtona. Vaikka eräällä tavalla oma ruumis on aistimellinen ilmentymä siinä missä muutkin ilmentymät, Minän suhde siihen on erilaatuinen kuin objekteihin jotka eivät ole hänen ruumiinsa. Ruumis on Minän ruumis, Minä identifioi sen itselleen. Merkillepantavaa on, että Fichtellä esiintyy myöhemmin fenomenologisessa traditiossa tunnetuksi tullut käsitepari *Körper/Leib*. Ruumis on *Körper* sikäli kun sitä tarkastellaan materiaalisesti ja biologisesti, *Leib* on puolestaan elävä subjektiivinen ruumis, ruumis itsetietoisuuden ruumiillistumana (Abazari 2022, 1492).

Eräässä toisessa tekstissään Fichte erottaa ruumiin biologisena organismina ruumiista sikäli kun se ilmentää tahtoa, sanomalla: ”Ruoansulatukselle ja verenkierrolle ei tahtoni tee mitään, mutta minun käteni tai jalkani liike riippuu minusta” (Fichte, 2000, 421). Minän suhdetta omaan ruumiiseensa luonnehtii siis tietty välittömyys (Fichte 1908, 63; Russon 2016, 141). Kun subjekti haluaa vaikkapa

liikkua ja realisoida tämän tavoitteen, itse tahdon ja sen realisaation välillä ei ole mitään. Minä ei ole oman ruumiinsa liikkeen syynä jonkin muun kautta, hän ei liikuta sitä ulkoisesti, vaan liikuttaessaan ruumistaan hän liikuttaa itseään. Ruumis ei ole siis ulkoinen väline tahdon toteuttamiseksi (Bernstein 2007, 191). Se on Fichten sanoin ”persoonan kaikkien mahdollisten vapaiden aktien ala” (Fichte 1908, 63). Ruumis on siis se, missä Minä toimii; ruumiissaan hänen tahtonsa aktualisoituu toimintana välittömästi. Ihmisruumis liikkuu ihmisruumiina tahdon määrittämänä. Ruumiin määräytyneisyys on toisin sanoen Minän itsemäärittystä. Ruumiinosien suhde toisiinsa on vaihteleva ja riippuu siitä, millainen toiminta on kyseessä. Tietty ruumiinosien konstellaatio ruumiillisessa toiminnassa *artikuloi* subjektin intention. Ruumis, sikäli kun se on artikuloitu ruumis, on juuri *Leib*. *Leib* tai artikuloitu ruumis on ruumis sikäli kun Minä ilmaisee itsensä siinä ja toteuttaa sen kautta oman vapautensa (Abazari 2022, 1492).

Artikuloituva ruumiillisuus tässä mielessä on itsetietoisuuden ilmaisua, jonka kautta Minä tuo itsensä ilmi. *GdN*:ssä Fichte käsittelee yksinomaan Minää, sikäli kuin hän ruumiillisessa toiminnassaan maailmassa ilmenee, sillä vain näin hän asettuu vuorovaikutukseen Toisten kanssa. Näin oikeuden käsittely myös eroaa moraalin käsittelystä. Oikeuden alaan ei kuulu se, mikä ei realisoidu ulkoisesti aistimellisessä todellisuudessa. (Fichte 1908, 59.) Jos ruumiillisuus ja tunnustus ovat yhtäläillä itsetietoisuuden toteutumisen ehtoja, voidaan todeta, että Fichtelle ihmisruumiin sellaisenaan läpäisevät sosiaaliset suhteet. Ilman tunnustusta ei voi muodostua käsitteellistä tietoisuutta, jonka on puolestaan määrä ruumiillistua ja toteutua maailmassa toimintana. Sikäli kun ihmisruumista ihmisruumiina luonnehtii juuri se, että se on itsetietoisien tahdon välitöntä ilmausta, on tämä ruumis sosiaalisesti konstituoitunut. Ihmisruumis on välttämättä sosiaalinen, sillä itsetietoisuus vaatii ruumiillisuutta ja on välttämättä myös sosiaalista ja tunnustuksellista. Ihmisruumiin kulloinenkin käsitettä seuraava artikulaatio toiminnassa on mahdollinen vain sosiaalisessa maailmassa, kielen tavalla.

Osana aistimellista maailmaa Minä ei ole ainoastaan välittömästi oman toimintansa syynä, vaan tulee myös ruumiillisesti Toisten affektoimaksi. Fichte jälleen tarkastelee, kuinka aktiivisuus ja passiivisuus voivat tulla yhteen subjektissa ilman, että ne kumoavat toisiaan. Kuinka vapaiden, ruumiillisten olentojen vuorovaikutus toteutuu? Tähän löytyy vastaus jo aiemmin esitetystä. Toisen vaikutus Minään, hänen toimintansa Minää kohti, on jotain, joka Minän täytyy aktiivisesti ottaa vastaan. Mutta tämä vastaanottaminen on mahdollista vain Minän itsetietoisuuden kautta. Minän on asetettava itsensä vaikutettuna, hänen täytyy liittää vaikutetuksi tuleminen itseensä. Suhteessa Toisen toimintaan tämä tarkoittaa:

”Subjektin täytyy siis itsensä kautta täydentää hänen ulkopuolisensa olennon tavoite, ja tämän olennon on täytynyt jo ottaa huomioon tämän täydennys, jotta hänellä ylipäätään on voinut olla tavoite.” (Fichte 1908, 70).

Toinen ei yksinkertaisesti vaikuta Minään ja yksisuuntaisesti määritä häntä. Reseptiivisyys ei ole järkiolenolle pelkkää reseptiivisyyttä ja passiivisuutta. Fichten mukaan ihmisruumis, sosiaalisena ja vapaana, artikuloituu ”korkeampaan ja alempaan elimeen” (saks. *höheres und niederes Organ*). Fichten esitys tässä kohdassa on tunnetusti hämärä, eikä hän itsekään ollut siihen myöhemmin täysin tyytyväinen (Bernstein 2007, 193). Karkeasti voidaan sanoa, että korkeampi elin funktioi aktiivisena ja alempi elin passiivisena. Kuten Arash Abazari huomauttaa, että se, mikä elin kulloinkin toimii korkeampana ja mikä alempana, on kontekstiriippuvaista (Abazari 2022, 1494). Kyse on siis funktiosta, eikä yksittäisestä ruumiinosasta. Menemättä sen syvällisemmin Fichten esityksen epäselvyyksiin, voidaan todeta, että ihmisruumis toimii vuorovaikutuksessa sekä passiivisesti että aktiivisesti. Minä määrittää itsensä ruumiillisesti suhteessa siihen, minkä hän tämän saman ruumiin kautta ottaa vaikutuksena vastaan. Tämän toiminnan Fichte jakaa käsitteellisesti erilaisiin orgaanisiin funktioihin, joiden kautta tulemme vaikutetuksi ja vaikutamme itse. Minä siis aina säilyttää aktiivisuutensa vaikutetuksi tullessaan, eikä vaikutetuksi tuleminen näin ollen kumoa Minän itsemäärittystä. Sen sijaan että itsemäärittäminen näin kumoutuisi, Fichten esityksessä tietyyntyyppinen reseptiivisyys on nimenomaan olennainen osa tämän itsemäärittäytymisen toteutumista. Niin reseptiivisyyttä kuin itsemäärittäytymistä ei voida ajatella irrallaan toisistaan, vaan ne on ymmärrettävä suhteessa toisiinsa tullakseen todella ymmärrettäviksi.

Järkiolennot ilmenevät toisilleen tietyllä tavalla merkitsevinä, tarkoittavina ja tunnustavina. Heidän toimintansa tuo esiin heidän itsetietoisuutensa. Tämä tekee ihmisruumiista hyvin erityislaatuisen ilmiön. Fichtelle ihmisruumis on vapauden kuva ja realisaatio maailmassa. Se ei siis ole vain yksi ilmiö muiden joukossa, vaan pohjimmiltaan se hahmo, joka mahdollistaa ilmiöiden merkityksellistymisen kielessä ja koko inhimillisen merkityks maailman rakentumisen. Ihmisruumis on ilmentymä, joka ei ole ainoastaan käsitettävissä, vaan joka käsittää itsensä eikä ole ymmärrettävissä riippumatta tästä itserefleksiivisyydestä. Se tosin sanoen *ilmoittaa* itsensä ja kertoo itsestään. Mutta tässä itsensä ilmoittamisessa otetaan yhtäläillä itsensä ilmoittava Toinen huomioon. Ihmisten välinen vuorovaikutus on aina dialogista merkityksellisten aktien ja eleiden tulkintaa. Se ei ole ymmärrettävissä kuin vastavuoroisena kommunikaationa, jaetussa tietoisuudessa. Ei siis yksisuuntaisena vaikutuksena, vaan vastavuoroisena dialogisen tilan luomisena, jossa osapuolet määrittävät itsensä ja toisensa. Ihmisruumiillisuus itseilmauksena on juuri tätä kommunikatiivista

Toista-kohti-olemista, mitä Fichte nimittää kutsuksi – siksi erityislaatuiseksi objektiksi jonka kohtaaminen mahdollistaa itsetietoisuuden. Elävä ihmisruumis on itsessään kutsua, vaikutusta Toiseen jo pelkällä läsnäolollaan (Fichte 1908, 78-82). Se on itsessään itsetietoisuuden ja vapauden ilmi tuleminen, joka sanoo: ”Minä”. Minä kommunikoituu ruumiinsa kautta. Tämä ruumis sellaisenaan on jo kommunikaatiota (Russon 2016, 155). Se on Minän läsnäoloa, joka puolestaan on sosiaalista suhdetta ja vastavuoroisuutta. Fichten näkökulmasta ei siis ole liioiteltua sanoa, että ihmispersoonaa ja sitä myötä hänen ruumiinsa on kieltä, jaettua kommunikatiivista tietoisuutta.³

Fichte tekee mielenkiintoisia huomioita ihmisen epävalmiudesta suhteessa muihin eläinlajeihin. Tämä inhimillisen määrittämättömyyden teema on tietysti hyvin vanha (läsnä jo vaikkapa antiikin Kreikan Prometheuksen ja Epimetheuksen myytissä), eikä lainkaan uniikki Fichtelle. Mikä erottaa ihmisen eläimestä, on ihmisen valmistumattomuus, hänen dynaaminen (dynaaminen merkityksessä potentiaalinen) luontonsa, eli juuri valmiiksi annetun, määrätyn luonnon poissaolo. ”Jokainen eläin on, mitä on: yksin ihminen ei ole alun perin mitään [...] [K]ultivoitavuus [saks. *Bildsamkeit*], sellaisenaan, on ihmisyyden luonne” (Fichte 1908, 84). Ihminen on eläinkunnan muihin lajeihin verrattuna äärimmäisen avuton ja äärimmäisen muovautuvainen. Ihmislaji säilyttää itsensä hoivan ja kasvatuksen kautta (Fichte 1908, 86). Fichtelle siis biologinen prosessi – lajin säilyttäminen – sisäistyy historiallis-kulttuurilliseen ja sosiaaliseen prosessiin, kasvatukseen. Kuten sanottu, Fichtelle ihmisruumis ihmisruumiina, artikuloitavana *Leibina*, on sosiaalisesti määräytynyt. Itsemääräytyvä vapaus toteutuu olennossa, joka on alkujaan äärimmäisen haavoittuvainen ja riippuvainen muiden huolenpidosta. Nämä kaksi – ihmisen vapaus sekä hänen äärimmäinen alttiutensa ja haavoittuvuutensa – eivät suhtaudu toisiinsa ulkoisesti ja aksidentaalisesti, vaan olemuksellisesti. Juuri siksi, ettei ihminen Fichten sanoin ole alun perin mitään, voi hän tulla itsensä määrittäväksi. Toisten armoilla oleminen on ihmisen itsenäisyyden perusta. Fichten huomiot ihmisen lähtökohtaisesta avuttomuudesta ja alttiudesta Toiselle ovat jotain muuta kuin hänet jonkinlaisena solipsistina esittävät reseptioartefaktit kenties antaisivat olettaa. Ihmisen oleminen on alkuperäisesti ekstaattista kanssaolemista, Toista kohti avautunutta.

---

³ Sebastian Rödl kirjoittaa: “Fichte's famous summons to freedom is language as such. It is the speech act spoken in every speech act. It is speech itself. The first word, the word that language itself is, is “you.” This word, this summons, is not a condition of self-consciousness or freedom. It is self-consciousness and freedom.” (Rödl 2021, 9.) Kutsu, itsetietoisuus ja ihmisruumis ovat kaikki linkittyneitä ja jopa keskenään vaihdettavia käsitteitä.

6. Loppusanat

Fichten *GdN* tarjoaa paljon aineksia erilaisille filosofian osa-alueille, niin mielenfilosofiaan kuin poliittiseen filosofiaankin. Se kyseenalaistaa tällaisten osa-alue -erotteluiden lopullisuuden ja osoittaa kohti todellisuuden ja tiedon yhtäläistä kokonaisuutta. Teos myös antaa virikkeen kyseenalaistaa joitain niistä ennakko-oletuksista, joita ihmisillä saattaa Fichtestä olla. Esimerkiksi ajatukset ruumiillisuudesta ja sen merkityksestä vapaudelle jäävät usein vähäisemmälle huomiolle Fichtestä puhuttaessa. Populäärissä kuvassa häntä ei yleisesti muisteta tärkeänä intersubjektivisuuden ajattelijana, mutta *GdN* todistaa, että sitä hän todella on. Kuten aiemmin todettua, Fichten huomiot intersubjektivisuudesta ja tunnustuksesta ovat filosofianhistoriallisesti hyvin merkittäviä. Hän tematisoi tunnustuksen ensimmäistä kertaa tavalla, jolla se on myöhemmälle traditiolle tullut merkittäväksi. Kenties ensimmäisenä filosofina Fichte pyrkii *GdN*:ssä osoittamaan systemaattisesti rationaalisuuden sosiaalisen konstituution ja on sikäli erittäin tärkeä intersubjektivisuuden ja rationaalisuuden keskinäisiä suhteita tarkastelevalle filosofeille.

Fichtelle vapaus ei ole annettu yksilöllinen ominaisuus, vaan sosiaalisessa suhteessa toteutuva kollektiivinen saavutus. Hänen käsityksensä minuudesta on perustavalla tavalla relationaalinen ja siksi pelkästään yhden ihmisen vapaus on *contradictio in adjecto*. Suhde, jossa keskinäinen vapauden tunnustaminen jää uupumaan, on itsessään epäkonsistentti. Tällöin subjektien välillä on todellisuudessa riippuvuussuhde, joka kielletään. Tämä tunnustuksen epäonnistumisesta seuraavaa epäjohdonmukaisuus tulee tietysti esiin Hegelillä, vaikkapa kuuluisassa herran ja rengin dialektiikassa; todellisuudessa herra on riippuvainen rengistä. Tämä riippuvuus taas on ristiriidassa hänen itsekäsityksensä herrana. Fichte artikuloi *GdN*:n kahdessa ensimmäisessä pääosassa tunnustusrakenteen abstraktin muodon, vapauden käsitteeseen sellaisenaan sisältyvän intersubjektivisuuden ja vastavuoroisen tunnustuksen. Keskinäisriippuvuus on autonomisen Minän ehto. Fichtelle subjektit eivät ole monadeja jotka sattuvat ajautumaan vuorovaikutukseen keskenään, mutta voisivat hyvin myös olla ajautumatta. Sen sijaan suhteellisuus ja vuorovaikutuksellisuus ovat sellaisenaan konstitutiivisia subjekteille. Ilman vuorovaikutusta heitä ei yksinkertaisesti ole. Tässä kuvassa ihminen on *animal socialis* radikaalissa mielessä. Fichten ajatukset sallivat meidän hahmottaa ihmisyyttä ei-individualistisesti, mutta kuitenkin tuhoamatta tätä yksilöyttä. Itse asiassa fichteläisestä näkökulmasta juuri individualistisesti, Minän ja Toisten suhdetta ulkoisesti ajattelevat

tulevat juuri tuhonneeksi yksilön. Keskinäisriippuvuus ja yksilöllinen vapaus eivät sulje toisiaan pois, vaan päinvastoin.

Lähteet

- Abazari, Arash (2022), "Fichte's Conception of the Body: The Intertwining of Sociality and Embodiment" *European Journal of Philosophy*, 30(4), 1488–1503.
- Bernstein, J. M. (2007), "Recognition and Embodiment (Fichte's Materialism)", toim. Espen Hammer, *German Idealism: Contemporary Perspectives*. Routledge. 183-206.
- Brandt, R. B. (2007), "The Structure of Desire and Recognition: Self-consciousness and Self-constitution", *Philosophy & Social Criticism*, 33(1), 127-150.
- Fichte, J. G. (1908), *Grundlage des Naturrechts nach Prinzipien der Wissenschaftslehre*. Werke, Auswahl in sechs Bänden, Zweiter Band. Leipzig: Verlag von Felix Meiner.
- Fichte, J. G. (1966), *Über die Bestimmung des Gelehrten*. J. G. Fichte-Gesamtausgabe Der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, I, 3. Stuttgart-Bad Cannstatt: Friedrich Frommann Verlag (Günther Holzboog).
- Fichte, J. G. (2000), *Wissenschaftslehre nova methodo*. J.G. Fichte-Gesamtausgabe Der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, IV, 3. Stuttgart-Bad Cannstatt: Friedrich Frommann Verlag (Günther Holzboog).
- Neuhouser, Frederick (2016), "The Efficacy of the Rational Being", toim. Jean-Christophe Merle, *Johann Gottlieb Fichte: Grundlage des Naturrechts*, De Gruyter, 35-44.
- Russon, John (2016), "The Body as Site of Action and Intersubjectivity in Fichte's Foundations of Natural Right" *Fichte's Foundations of Natural Right: A Critical Introduction*. Cambridge University Press, 138-157.
- Rödl, Sebastian (2021), "Freedom as Right", *European Journal of Philosophy* 29(3), 624-633.
- Wittgenstein, Ludwig (1963), *Tractatus-Logico-Philosophicus*. Berlin: Suhrkamp.